

**ZADŁUŻENIE GOSPODARSTW DOMOWYCH
W SEKTORZE BANKOWYM W POLSCE**

Anna Bieniasz, Dorota Czerwińska-Kayzer

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Abstrakt. W artykule zaprezentowano kształtowanie się zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce w latach 2004-2009. Przedstawiono wartość zadłużenia z tytułu kredytów mieszkaniowych i konsumpcyjnych oraz jakość portfela kredytowego gospodarstw domowych i wskaźnik obciążenia ich dochodów kredytem. W badanym okresie w sektorze bankowym dało się zauważyć przyspieszenie dynamiki akcji kredytowej dla gospodarstw domowych. Niepokojącym zjawiskiem jest wzrost obciążenia kredytem dochodów do dyspozycji gospodarstw domowych, które wraz z negatywnymi dla gospodarki skutkami światowego kryzysu finansowego mogą przyczynić się do zaostrzenia polityki kredytowej banków i utrudnić dostęp gospodarstwom domowym do finansowania swoich potrzeb z wykorzystaniem kredytu.

Słowa kluczowe: zadłużenie, gospodarstwa domowe, kredyty mieszkaniowe, kredyty konsumpcyjne, kredyty zagrożone, obciążenie kredytem

WPROWADZENIE

Kryzys na globalnym rynku finansowym sprawił, że wzrosło ryzyko działalności banków, którego głównym źródłem było obniżenie płynności krajowego rynku międzybankowego, w wyniku spadku wzajemnego zaufania banków. Ponadto spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego i jego konsekwencje mogą przyczynić się do zmaturalizowania się ryzyka podejmowanego przez banki w okresie dynamicznego wzrostu akcji kredytowej.

W ostatnich kilku latach w sektorze bankowym dało się zauważyć przyspieszenie dynamiki akcji kredytowej dla gospodarstw domowych. Na dynamikę kredytów pozytywnie oddziaływały przewidywania gospodarstw domowych, dotyczące ich przyszłej

sytuacji finansowej, które wynikały z wysokiego tempa wzrostu gospodarczego, spadku bezrobocia, rosnącego tempa wzrostu zatrudnienia i płac, a w konsekwencji – wzrostu funduszu płac oraz transferów środków od osób pracujących za granicą. Pozytywna ocena własnej sytuacji finansowej oraz zmniejszające się obawy przed utratą pracy i spadkiem dochodów sprzyjały podejmowaniu decyzji o zaciąganiu kredytów, zwłaszcza mieszkaniowych. Wzrostowi wartości kredytów sprzyjało także łagodzenie polityki kredytowej przez banki, między innymi w wyniku rosnącej presji konkurencyjnej.

Gospodarstwa domowe podejmują decyzję o zaciągnięciu kredytu w bankach z różnych powodów. Jak wynika z badań PBS DGA¹, najczęstszą przesłanką korzystania z kredytu jest konieczność sfinansowania bieżących wydatków na życie (26% wskazań respondentów) lub wydatków związanych z zakupem dóbr trwałego użytku. Dość duży odsetek kredytobiorców (odpowiednio 19% i 11% wskazań) środkami pożyczonymi z banku finansuje zakup mieszkania lub samochodu (Co Polak ma w portfelu 2006)².

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie kształtowania się zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce w latach 2004-2009, z uwzględnieniem zadłużenia zarówno z tytułu kredytów mieszkaniowych, jak i konsumpcyjnych oraz jakości portfela kredytowego gospodarstw domowych, a także wskaźnika obciążenia ich dochodów kredytem. W artykule wykorzystano przede wszystkim dane Narodowego Banku Polskiego oraz Komisji Nadzoru Finansowego.

ZADŁUŻENIE GOSPODARSTW DOMOWYCH

Wspomniany wcześniej wysoki poziom optymizmu konsumentów przełożył się na wzrost akcji kredytowej banków, zwłaszcza w latach 2007-2008 (tab. 1).

W latach 2004-2009 najwyższą dynamiką charakteryzowały się kredyty dla gospodarstw domowych, których wartość przyrastała w średnim tempie około 30% rocznie. Wysoki, w stosunku do roku poprzedniego, prawie 40-procentowy przyrost zadłużenia kredytowego gospodarstw domowych odnotowano w 2007 roku i to pomimo znacznego zaostrzenia polityki pieniężnej NBP, przejawiającej się podwyżką podstawowych stóp procentowych. Także w 2008 roku przyrost kredytów dla gospodarstw domowych był znaczący³ i kolejne podwyżki stóp procentowych NBP nie wyhamowały dynamiki akcji kredytowej, pomimo pojawiających się już symptomów światowego kryzysu finansowego. Jednak w 2009 roku zauważono spowolnienie przyrostu akcji kredytowej gospodarstw domowych, spowodowane zaostrzeniem polityki kredytowej banków.

¹ Instytut PBS DGA (Pracownia Badań Społecznych) został założony w 1990 roku i należy do czołwki firm badawczych działających na polskim rynku. Prowadzi badania opinii i rynku, a od 2006 roku wzbogacił ofertę o usługi doradcze, korzystając ze wsparcia firmy konsultingowej DGA, która zakupiła część udziałów PBS.

² Sondaż przeprowadziła PBS DGA w dniach 1-3.09. 2006 roku na ogólnopolskiej, reprezentatywnej próbie Polaków, którzy ukończyli 18. rok życia. Pytanie o cele zaciągania pożyczek zadano respondentom deklarującym, że spłacają właśnie kredyt bądź pożyczkę.

³ W 2007 roku Rada Polityki Pieniężnej czterokrotnie podwyższała stopy procentowe, co spowodowało, że w stosunku do 2006 roku były one wyższe o 100 punktów bazowych. Stopa podstawowa (referencyjna) NBP wynosiła na koniec 2007 roku 5%. W 2008 roku stopy procentowe podwyższano czterokrotnie – po ostatniej podwyżce w czerwcu 2008 roku stopa podstawowa (referencyjna) wyniosła 6%. Od końca listopada 2008 roku rozpoczął się proces obniżania stóp procentowych NBP (http://www.nbp.pl/Dzienne/Stopy_procent2.html).

Tabela 1. Rozmiary akcji kredytowej banków dla podmiotów sektora niefinansowego i jej dynamika w latach 2004-2009

Table 1. Sizes of the banks credit activity for the non-financial sector and for its dynamics in 2004-2009

Wyszczególnienie Specification	Wartość (mld zł) Value (PLN billion)						Dynamika (%), rok poprzedni = 100 Dynamics (%), previous year = 100					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2004/ 03	2005/ 04	2006/ 05	2007/ 06	2008/ 07	2009/ 08
Kredyty dla przedsiębiorstw Credit for enterprises	117,1	121,2	138,3	171,7	222,7	221,7	96,1	103,5	114,1	124,2	129,7	99,6
Kredyty dla gospodarstw domowych Credit for households	109,9	136,4	183,4	254,2	368,6	412,5	111,9	124,1	134,5	138,6	145,0	111,9
Kredyty dla instytucji niekomercyjnych Credit for non-commercial institutions	0,7	0,9	1,0	1,6	2,2	2,7	87,5	128,6	111,1	160,0	137,5	122,7
Ogółem Total	227,7	258,5	322,7	427,5	593,5	636,9	103,1	113,5	124,8	132,5	138,8	107,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Raport o sytuacji... [2009, 2010].
Source: own study based on: Raport o sytuacji... [2009, 2010].

Większą aktywność gospodarstw domowych w akcji kredytowej potwierdzają dane zawarte w tabeli 2, z których wynika, że w 2004 roku przedsiębiorstwa miały ponad 50-procentowy udział w wartości udzielonych kredytów dla sektora niefinansowego, a w 2009 roku udział przedsiębiorstw zmniejszył się do niecałych 35%, na korzyść gospodarstw domowych, które uzyskały ponad 60-procentowy udział w akcji kredytowej dla sektora niefinansowego.

Tabela 2. Struktura podmiotowa kredytów dla sektora niefinansowego w latach 2004-2009 (%)

Table 2. Subjective credit structure for the non-financial sector in 2004-2009 (%)

Rok Year	Przedsiębiorstwa Enterprises	Gospodarstwa domowe Households
2004	51,4	48,3
2005	46,9	52,8
2006	42,9	56,8
2007	40,2	59,5
2008	37,5	62,1
2009	34,8	64,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w tabeli 1.
Source: own study on the base given to Table 1.

W latach 2004-2009 gospodarstwa domowe zaciągały kredyty przede wszystkim na cele konsumpcyjne i mieszkaniowe (tab. 3), jednak największą dynamikę odnotowano w odniesieniu do kredytów mieszkaniowych, które w analizowanym okresie przyrastały średnio o ponad 40%, a w 2008 roku przyrost ten był rekordowy i wyniósł 65%. Pogorszenie nastrojów konsumentów i ostrożna polityka banków, wywołana kryzysem finansowym, spowodowały, że w 2009 roku, pomimo wzrostu wartości nominalnej kredytów, ich dynamika wyniosła już tylko niewiele ponad 11%.

Tabela 3. Wartość i dynamika kredytów dla gospodarstw domowych, ze względu na przedmiot kredytowania, w latach 2004-2009

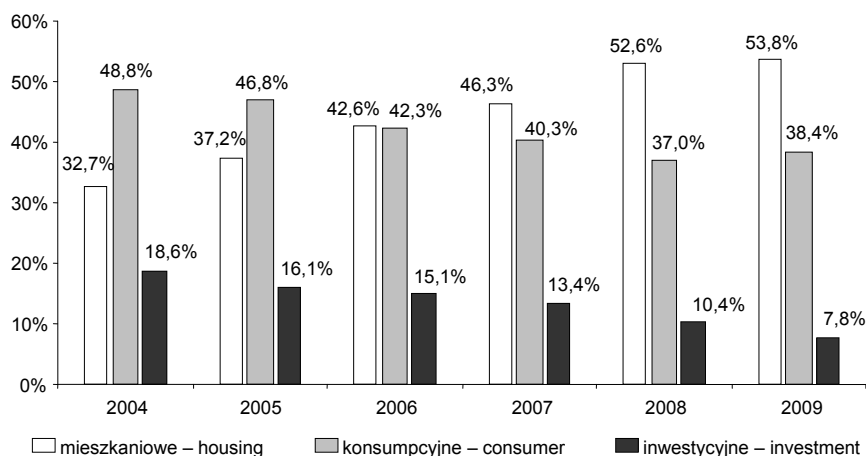
Table 3. The value and dynamics of credit for households, for the sake of the object of providing credit, in 2004-2009

Wyszczególnienie Specification	Wartość (mld zł) Value (PLN billion)						Dynamika (%), rok poprzedni=100 Dynamics (%), previous year =100					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2004/ 03	2005/ 04	2006/ 05	2007/ 06	2008/ 07	2009/ 08
Mieszkaniowe Housing loans	35,9	50,7	78,2	117,7	194,1	216,4	120,9	141,2	154,2	150,5	164,9	111,5
w tym – of which:												
w walutach obcych in foreign currencies	20,3	32,2	50,0	65,1	135,0	140,7	108,6	158,6	155,3	130,2	207,4	104,2
Konsumpcyjne Consumer loans	53,6	63,8	77,5	102,5	136,4	154,5	108,7	119,0	121,5	132,3	133,1	113,3
w tym – of which:												
w rachunku bieżącym overdrafts	14,0	14,6	15,2	17,7	20,8	22,7	104,5	104,3	104,1	116,4	117,5	109,1
karty kredytowe credit card lending	2,9	4,2	5,8	8,9	12,7	14,9	138,1	144,8	138,1	153,4	142,2	117,3
Pozostałe Other	36,7	45,0	56,5	75,9	103,0	116,8	108,6	122,6	125,6	134,3	135,7	113,4
Inwestycyjne Investment	20,4	21,9	27,7	34,0	38,2	31,6	106,3	107,4	126,5	122,7	112,4	82,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Raport o sytuacji... [2009, 2010].
Source: own study based on: Raport o sytuacji... [2009, 2010].

Duży przyrost kwoty kredytów mieszkaniowych był wynikiem utrzymywania się wciąż wysokiego tempa akcji kredytowej (w tym w walutach obcych) oraz wyraźnego umocnienia złotego, co przy dominującym udziale portfela kredytów w walutach obcych (głównie w CHF) doprowadziło do skokowego wzrostu zadłużenia. W 2008 roku wartość kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych w walutach obcych wzrosła aż o 107%, podczas gdy kredytów złotych zaledwie o 12%, w rezultacie udział kredytów walutowych w całości kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych wzrósł z 55% do 69% [Finansowanie nieruchomości... 2009].

Należy podkreślić zmianę, jaka zaszła w strukturze przedmiotowej kredytów (rys. 1).

Rys. 1. Struktura kredytów gospodarstw domowych, według celu kredytowania, w latach 2004-2009

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w tabeli 3.

Fig. 1. Structure of credit of households, according to the aim of providing credit, in 2004-2009
Source: own study on the basis of data included in Table 3.

O ile jeszcze w 2004 roku dominowały kredyty zaciągane na cele konsumpcyjne, stanowiące 49% kredytów dla gospodarstw domowych, o tyle w 2009 roku ich udział spadł do 38% na korzyść kredytów mieszkaniowych, których udział w całości kredytów dla gospodarstw domowych wzrósł do prawie 54%. Tym samym struktura kredytów dla gospodarstw domowych w Polsce zaczęła ewoluować w kierunku struktury spotykanej w państwach UE, w których udział kredytów mieszkaniowych w całości kredytów przekracza 70%⁴.

Ma to swoje konsekwencje w kształtowaniu się zdolności gospodarstw domowych do spłaty zadłużenia, ze względu na wysoką wartość takich kredytów oraz długi okres kredytowania. Ponadto kredyty mieszkaniowe są bardziej wrażliwe na „szoki stóp procentowych” i deprecjację złotego [Zajączkowski i Żochowski 2007]. W 2006 roku średnia wartość kredytu mieszkaniowego udzielonego w złotówkach wynosiła 98 tys. zł (walutowego 156 tys. zł), a na koniec 2007 roku średnia wartość kredytu wzrosła do 155 tys. zł (kredytu walutowego do 228 tys. zł.) [Raport o stabilności... 2008].

Tak duży wzrost średniej wartości kredytów (w tym także walutowych) budzi obawy o zdolność do obsługi zadłużenia w przypadku pogorszenia sytuacji na rynku pracy, zwłaszcza że ponad połowa kredytów mieszkaniowych jest obsługiwana przez gospodarstwa, których miesięczne dochody nie przekraczają 3 tys. zł. (tab. 4). Niepokojący jest także wzrost przeciętnych kwot kredytów (tab. 5), udzielonych kredytobiorcom o dochodach do 1 tys. zł i od 1 do 2 tys. zł (wzrost odpowiednio o około 15 i 11% w 2008 roku w stosunku do 2007 roku).

⁴ Relacja kredytów mieszkaniowych do całości kredytów w państwach UE jest zróżnicowana. Największy udział kredyty mieszkaniowe mają, między innymi, w Holandii, Niemczech, Estonii, Irlandii (około 80%), a zbliżony do Polski udział występuje w Luksemburgu, Austrii, Włoszech [Raport o stabilności... 2007].

Tabela 4. Struktura kredytów mieszkaniowych ze względu na dochody kredytobiorcy (%)
 Table 4. Structure of housing loan on account of borrower's income (%)

Rok Year	Dochody kredytobiorcy (tys. zł) Borrower's income (thous. PLN)					
	< 1	1-2	2-3	3-4	4-5	≥ 5
2005	7,97	27,68	23,65	11,82	6,28	22,60
2006	4,69	25,87	25,88	14,52	7,21	21,83
2007	4,46	24,54	25,47	13,93	7,89	23,70
2008	5,24	25,99	26,35	14,97	7,47	19,98
2009	5,52	25,69	24,15	12,64	9,08	22,92

Źródło: Raport o stabilności... [2010].
 Source: Raport o stabilności... [2010].

Tabela 5. Średnie kwoty kredytów mieszkaniowych według grup dochodowych kredytobiorców (zł)
 Table 5. Average housing loan values by borrower's income groups (PLN)

Rok Year	Dochody kredytobiorcy (tys. zł) Borrower's income (thous. zł)					
	< 1	1-2	2-3	3-4	4-5	≥ 5
2005	68 725	72 264	100 931	124 028	130 267	203 956
2006	75 035	101 070	130 181	170 971	188 258	240 618
2007	106 944	133 511	179 192	197 041	250 224	398 429
07.2008	122 521	148 128	176 458	192 508	238 823	389 543

Źródło: Przegląd stabilności... [2008].
 Source: Przegląd stabilności... [2008].

W grupie kredytów konsumpcyjnych największą dynamiką charakteryzowały się kredyty zaciągane z użyciem kart kredytowych, do czego niewątpliwie przyczyniła się rosnąca liczba kart kredytowych w portfelach Polaków (na koniec 2004 roku było ich 1996 tys. sztuk, a na koniec 2009 roku – 10 858 tys. sztuk) [Liczba wyemitowanych kart... 2010] oraz zmniejszone wymagania banków odnośnie zdolności kredytowej klientów, którym te karty wydawano.

Pomimo rosnącego zadłużenia z tytułu kredytów konsumpcyjnych, gospodarstwa domowe w Polsce, w stosunku do innych krajów europejskich, nie są mocno zadłużone (tab. 6). W czołówce krajów europejskich pod względem zadłużenia znajdują się: Wielka Brytania, Hiszpania i Niemcy – ich zadłużenie przekracza 50% rynku europejskiego, którego rozmiary szacuje się na ponad bilion euro [Obserwator 2008]. Należy podkreślić, że Węgry, Czechy i Polska charakteryzują się dużą dynamiką wzrostu zadłużenia, co wskazuje zarówno na „nadrabianie zaległości” w stosunku do innych krajów europejskich, jak i decyduje o możliwości ekspansji banków.

Tabela 6. Zadłużenie z tytułu kredytów konsumpcyjnych, przypadające na gospodarstwo domowe w wybranych krajach w latach 2006-2007 i jego dynamika

Table 6. Debt on account of consumer loans falling to the household in selected countries in 2006-2007 and its dynamics

Kraj Country	Zadłużenie przypadające na gospodarstwo domowe (euro) Debt falling to the household (EUR)		Dynamika Dynamics (%)
	2006	2007	2007/2006
Wielka Brytania United Kingdom	10 675	12 857	120,4
Hiszpania Spain	5 896	6 516	110,5
Niemcy Germany	5 955	5 845	98,2
Francja France	5 283	5 265	99,7
Portugalia Portugal	4 147	4 788	115,5
Węgry Hungary	1 791	2 498	139,5
Czechy Czech Republic	1 191	1 984	166,6
Polska Poland	1 089	1 691	155,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Obserwator [2008].
Source: own study based on: Obserwator [2008].

OBCIĄŻENIE KREDYTEM GOSPODARSTW DOMOWYCH

Przyśpieszenie dynamiki akcji kredytowej dla gospodarstw domowych sprawia, że coraz istotniejsza staje się ocena zagrożeń wynikających z nadmiernego ich zadłużania się. Wzrost zadłużenia gospodarstw domowych może prowadzić do większego obciążenia obsługą długu poszczególnych gospodarstw, a w konsekwencji do niemożności jego spłacenia. Należy podkreślić, że pogorszenie zdolności do obsługi długu może wynikać nie tylko z nadmiernego zadłużenia, lecz także może być konsekwencją niekorzystnych zmian w otoczeniu zewnętrznym (wzrost stóp procentowych, niekorzystne kształtowanie się kursów walutowych).

W sektorze bankowym problemy z obsługą zadłużenia mogą odzwierciedlać się w jakości portfela kredytowego banków. Dane zamieszczone w tabeli 7 nie wskazują na wzrost udziału kredytów zagrożonych⁵ gospodarstw domowych. Jednak poprawa tych

⁵ Kredyty zaliczane są do grupy kredytów zagrożonych, jeżeli opóźnienie w spłacie kapitału lub odsetek przekracza trzy miesiące lub gdy sytuacja ekonomiczna kredytobiorcy może stanowić zagrożenie terminowej spłaty [Rozporządzenie... 2003]. Kredyty zagrożone obejmują następujące kategorie kredytów: poniżej standardu, wątpliwe i stracone.

Tabela 7. Wskaźniki kredytów zagrożonych gospodarstw domowych w latach 2004-2008 (%)
 Table 7. Irregular loan ratios of households in 2004-2008 (%)

Rok Year	Kredyty złotowe PLN loans	Kredyty walutowe Foreign currency
2004	11,5	4,2
2005	10,0	2,6
2006	7,4	1,7
2007	5,3	1,0
2008	5,4	0,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Przegląd stabilności... [2008], Raport o stabilności... [2007, 2009].

Source: own study based on: Przegląd stabilności... [2008], Raport o stabilności... [2007, 2009].

wskaźników wynikała z powodów statystycznych, tj. ogólnego dynamicznego wzrostu portfela kredytowego (tab. 1). Analizując bowiem dane zamieszczone w tabeli 8 można zauważyć, że przyrosty kredytów zagrożonych były coraz wyższe, począwszy od 2007 roku.

Tabela 8. Zmiany kwot kredytów zagrożonych osób prywatnych (mld zł)
 Table 8. Changes in the value of irregular loans of individuals (PLN billion)

Miesiąc-rok Month-year	Wartość Value
6-2005	0,298138
9-2005	0,310321
12-2005	0,190414
3-2006	0,077740
6-2006	0,112047
9-2006	0,166266
12-2006	0,135563
3-2007	0,147899
6-2007	0,308835
9-2007	0,390271

Źródło: Przegląd stabilności... [2008].

Source: Przegląd stabilności... [2008].

W portfelu kredytowym banków gorszą jakością charakteryzowały się kredyty konsumpcyjne. Natomiast wskaźnik kredytów zagrożonych w odniesieniu do kredytów mieszkaniowych poprawiał się (tab. 9).

Tabela 9. Wskaźniki kredytów zagrożonych gospodarstw domowych w podziale na kredyty konsumpcyjne i mieszkaniowe w latach 2005-2009 (%)

Table 9. Irregular loan ratios by consumer and housing loans in 2005-2009 (%)

Rok Year	Kredyty konsumpcyjne Consumer loans	Kredyty mieszkaniowe Housing loans
2005	4,8	2,7
2006	5,7	1,7
2007	6,3	1,2
2008	7,8	1,1
2009	13,1	1,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Przegląd stabilności... [2008], Raport o stabilności... [2010].
Source: own study based on: Przegląd stabilności... [2008], Raport o stabilności... [2010].

Dobłą jakość portfela kredytów mieszkaniowych można wyjaśnić kilkoma czynnikami. Po pierwsze, kredyty te służą zaspokojeniu własnych potrzeb mieszkaniowych i gospodarstwa domowe mają świadomość, że zaprzestanie spłaty może doprowadzić do utraty mieszkania. Dlatego też starają się w pierwszej kolejności uregulować zadłużenie z tego właśnie tytułu. Po drugie, banki udzielając tych kredytów mają większe wymagania w zakresie weryfikacji zdolności kredytowej. Ponadto, w ostatnich latach, nastąpiła wyraźna poprawa sytuacji materialnej gospodarstw domowych, co przy dodatkowo trwającej do połowy 2008 roku, aprecjacji złotego, doprowadziło do spadku kosztów obsługi zadłużenia kredytów walutowych. Należy też mieć na uwadze fakt, że większość z tych kredytów zostało zaciągniętych w ciągu ostatnich trzech lat.

Pomimo niskiego udziału kredytów mieszkaniowych zagrożonych należy zauważyć kilka niepokojących zjawisk, które uwidoczniły się na koniec 2008 roku [Finansowanie nieruchomości... 2009]:

- wartość zagrożonych kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych zwiększyła się o 43,5% (z 1,4 mld zł na koniec 2007 roku do 2,0 mld zł na koniec 2008 roku),
- portfel zagrożonych walutowych kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych zwiększył się o 59,3% (z 0,5 mld zł do 0,8 mld zł), podczas gdy kredytów złotych – o 35,1% (z 0,9 mld zł do 1,2 mld zł),
- za szczególnie niepokojący sygnał należy uznać wzrost „należności pod obserwacją”⁶ o 86,3% (z 2,0 mld zł do 3,7 mld zł), przy czym ponownie największym tempem wzrostu charakteryzowały się kredyty walutowe; tempo wzrostu kredytów zagrożonych i „pod obserwacją” przybrało na sile w IV kwartale 2008 roku.

Na koniec 2008 roku liczba kredytów mieszkaniowych dla gospodarstw domowych zaklasyfikowanych do kategorii zagrożonych wynosiła 22,2 tys. sztuk, a ich łączna wartość wynosiła 1,8 mld zł. Z tej liczby do kategorii straconych zaliczono 9,9 tys. sztuk, o łącznej wartości 0,7 mld zł [Finansowanie nieruchomości... 2009].

⁶ „Należności pod obserwacją” obejmują kredyty, których opóźnienie w spłacie kapitału lub odsetek przekracza jeden miesiąc, a nie przekracza trzech miesięcy.

Przyczyn gorszej jakości portfela kredytów konsumpcyjnych jest wiele. W grupie tych kredytów znaczący udział miały kredyty zaciągnięte z użyciem kart kredytowych, przy których wydawaniu banki znacząco obniżyły wymogi, co do zdolności kredytowej klientów. Ponadto, pojawia się niekiedy hipoteza, że część kredytobiorców w trudniejszej sytuacji finansowej spłaca kredyty mieszkaniowe z wykorzystaniem kart kredytowych [Przegląd stabilności... 2008].

Skutkiem dużej dynamiki kredytów dla gospodarstw domowych był wzrost obciążenia kredytem ich dochodów do dyspozycji⁷ (tab. 10). Wskaźnik ten w latach 2004-2007 wzrósł o 17,5 punktów procentowych, co było spowodowane przede wszystkim wzrostem liczby kredytobiorców wśród ogółu gospodarstw domowych.

Tabela 10. Wskaźnik obciążenia kredytem dochodów do dyspozycji ogółu gospodarstw domowych

Table 10. Borrowing burden ratio on disposable income of all households

Rok Year	Obciążenie kredytem (%) Borrowing burden	Zmiana obciążenia kredytem (r/r, punkty procentowe) Change in borrowing burden (y/y, in percentage points)
2004	17,6	1,1
2005	21,3	3,7
2006	27,1	5,8
2007	35,1	8,0

Źródło: Raport o stabilności... [2008].

Source: Raport o stabilności... [2008].

W analizowanym okresie wzrósł także wskaźnik obciążenia dochodów do dyspozycji gospodarstw domowych spłatą kredytów⁸, zarówno konsumpcyjnych, jak i mieszkaniowych. W przypadku kredytów mieszkaniowych (z terminem spłaty do jednego roku) wskaźnik ten wzrósł z 13% w 2004 roku do 21% w 2007 roku, natomiast w odniesieniu do kredytów mieszkaniowych odnotowano wzrost tego wskaźnika odpowiednio z 0,8% do 1,8% [Raport o stabilności... 2008].

PODSUMOWANIE

W badanym okresie w sektorze bankowym dało się zauważyć przyśpieszenie dynamiki akcji kredytowej dla gospodarstw domowych, które było konsekwencją ich rosnącego optymizmu, co do kształtowania się przyszłej sytuacji finansowej, spowodowanego pozytywnymi zmianami zachodzącymi w realnej sferze gospodarki. Pomimo wysokiego tempa przyrostu kredytów dla gospodarstw domowych, poziom zadłużenia przypadający na jedno gospodarstwo domowe jest w Polsce niższy, niż w niektórych krajach

⁷ Wskaźnik ten jest relacją kredytów dla gospodarstw domowych i ich rocznych dochodów do dyspozycji brutto.

⁸ Wskaźnik ten jest ilorzem sumy rat kapitałowo-odsetkowych płaconych przez gospodarstwa domowe do ich dochodów do dyspozycji.

UE. Ponadto niski wskaźnik kredytów zagrożonych w sektorze bankowym wskazuje na wypracowanie przez polskie banki właściwych metod oceny zdolności kredytowej klientów.

Niepokojącym zjawiskiem jest natomiast wzrost obciążenia kredytem dochodów do dyspozycji gospodarstw domowych oraz pogarszające się wskaźniki obciążenia dochodów gospodarstw spłatą kredytów, które wraz z negatywnymi dla gospodarki rezultatami światowego kryzysu finansowego będą przyczyniać się do zaostrzania polityki kredytowej banków i utrudniać dostęp gospodarstwom domowym do finansowania swoich potrzeb z wykorzystaniem kredytu.

W sektorze bankowym istnieje obawa, że część kredytów „pod obserwacją” przekształci się w kredyty „zagrożone”, do czego przyczyniać się będzie pogarszająca się sytuacja na rynku pracy.

LITERATURA

- Co Polak ma w portfelu. 2006. www.pbsdga.pl [dostęp: 21.09.2009].
- Finansowanie nieruchomości przez banki w Polsce, stan na grudzień 2008 r. 2009. Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa. www.knf.gov.pl/Images/nieruchomosci_XII2008_tcm20-10637.pdf [dostęp: 14.06.2010].
- Liczba wyemitowanych kart płatniczych na przestrzeni kolejnych kwartałów – od 1998 r. 2010. NBP, Warszawa. http://www.nbp.pl/systemplatniczy/karty/karty_emisja.xls [dostęp: 14.06.2010].
- Obserwator 2008. 2008. Raport Cetelem Paribas Company. www.cetelem.pl [dostęp: 21.09.2009].
- Przegląd stabilności systemu finansowego – październik 2008. 2008. NBP, Warszawa. http://www.nbp.pl/SystemFinansowy/psf2008_1.pdf [dostęp: 14.06.2010].
- Raport o stabilności systemu finansowego – 2006. 2007. NBP, Warszawa. http://www.nbp.pl/SystemFinansowy/raport_o_stabilnosci_2006.pdf [dostęp: 14.06.2010].
- Raport o stabilności systemu finansowego – czerwiec 2008. 2008. NBP, Warszawa. <http://www.nbp.pl/SystemFinansowy/ros2008.xls> [dostęp: 14.06.2010].
- Raport o stabilności systemu finansowego – grudzień 2009. 2009. NBP, Warszawa. http://www.nbp.pl/systemfinansowy/raport_o_stabilnosci_systemu_f finansowego_2009_12.pdf [dostęp: 14.06.2010].
- Raport o stabilności systemu finansowego – lipiec 2010, 2010. NBP, Warszawa. [http://www.nbp.pl/systemfinansowy/raport_o_stabilnosci_systemu_f finansowego_2010_07\[1\].pdf](http://www.nbp.pl/systemfinansowy/raport_o_stabilnosci_systemu_f finansowego_2010_07[1].pdf) [dostęp: 14.06.2010].
- Raport o sytuacji banków w 2008 roku. 2009. Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa. http://www.knf.gov.pl/Images/Raport_banki_2008_tcm20-10241.pdf [dostęp: 14.06.2010].
- Raport o sytuacji banków w 2009 roku. 2010. Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa. http://www.knf.gov.pl/Images/Banki%202009_raport_tcm75-22743.pdf [dostęp: 14.06.2010].
- Rozporządzenie Ministra Finansów z 10.12.2003 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków. 2003. Dz. U. Nr 218, poz. 2147. www.nbp.pl/Dzienne/Stopy_procent2.html. [dostęp: 21.09.2009].
- Zajączkowski S., Żochowski D., 2007. Obciążenie gospodarstw domowych spłatami długu – rozkłady i stress testy – na podstawie badań budżetów gospodarstw domowych GUS. Materiały i Studia 221, 7.

DEBT OF HOUSEHOLDS IN THE BANKING SECTOR IN POLAND

Summary. The value of the debt concerning both home and consumer loans is described. The quality of the credit portfolio of households and the indicator of burdening their profits with credit are also presented. During the discussed period a certain acceleration in the lending growth, as for as households are concerned, is observed. The increased borrowing burden ratio falling on households' income at disposal is a worrying phenomenon. This fact alongside with the negative economic effects in the period of the present global financial crisis may contribute to tightening the lending policies of banks, as well as limit the households' access to credits in order to finance their needs.

Key words: debt, household, housing loans, consumer loans, irregular loans, borrowing burden

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 17.09.2010

Do cytowania – For citation: Bieniasz A., Czerwińska-Kayzer D., 2010. Zadłużenie gospodarstw domowych w sektorze bankowym w Polsce. J. Agribus. Rural Dev. 1(15), 17-28.